

Umyndiggørelsen af pædagogens professionelle identitet

- pædagogernes kulturelle antagelser om sig selv i et samfundsperspektiv

Pernille Bonderup Christensen

Stud.mag. i Læring og Forandringsprocesser

Institut for Læring og Filosofi

Aalborg Universitet

Abstract

Artiklen undersøger pædagogernes kulturelle antagelser om sig selv set i et samfundsperspektiv ved brug af Rasmus Willigs kritiske analyse. I Artiklen analyseres pædagogernes selvforståelse og oplevelser af deres professionelle identitet og faglighed, ud fra indsamlet empiri og undersøgelser fra BUPL, ved brug af Iben Jensens analyseguide. Med baggrund i Willig og Merete Monrad diskuteres det hvordan kritik forstås i forhold til faglig uenighed og hvilken betydning dette har for udviklingen af pædagogernes professionelle identitet.

Pædagogers professionelle identitet

Formålet med denne artikel er, at undersøge hvordan umyndiggørelsesprocessen indvirker på pædagogernes professionelle identitet og faglighed ved at forstå den som en del af den pædagogiske kultur. For at belyse dette vil jeg undersøge pædagogernes kulturelle antagelse om sig selv og herudfra definere deres professionelle identitet og redegøre for, hvor umyndiggørelsesprocessen bliver synlig.

Undersøgelsen ”Pædagoger, generationer og anciennitet” af Martin Bayer, Ulf Brinkkjær og Jin Hui Li lavet for BUPL præciserer, hvordan pædagogers professionelle identitet og faglighed kan forstås. Overordnet er der høj grad af enighed blandt pædagoger om, hvad der udgør den professionelle identitet. Hvilket hænger sammen med at være omsorgsgiver og arbejde med relationer (Bayer 2012:40). Når fagligheden skal sættes i spil, bliver der forskel på, hvordan den enkelte pædagog definerer denne, da fagligheden i høj grad er kontekst- og holdningsafhængig. Som rapporten ”Enighed, Uenighed og Udvikling” lavet for BUPL konkludere, er pædagogers professionelle identitet i høj grad sammenhængende med deres personlige værdier og holdninger (Ejrnæs 2010:18).

Pædagogfaget er som offentlig profession i høj grad præget af samfundets udvikling. En udvikling der stiller krav om evaluering, effektivitet og omstilling, og som udspringer af at samfundet overvejende er styret af et økonomisk rationale. Betydningen af denne udvikling kan ses mange steder i pædagogfaget blandt andet gennem krav om evaluering, dokumentation, mål og planer, som hyppigt ændrer fokus (Willig 2009:20, Mayer 2012:2).

Rasmus Willig konkluderer i sit essay ”Umyndiggørelse”, at konsekvensen af denne samfundsudvikling, kan være følelsen af umyndiggørelse. Willig præciserer umyndiggørelsesprocessen som fratagelsen af det enkeltes menneskes myndighed. Mennesket mister muligheden for at ytre sig om sin egen situation uden frygt for repressalier, som eksempelvis at blive overhørt eller at blive fyret. Denne proces fjerner muligheden for medbestemmelse og kritik af sin situation. En central del af forståelsen af denne proces er, at den i de fleste tilfælde er

ubevidst for de involverede parter. Hverken den umyndiggørende eller umyndiggjorte er bevidste herom. Derfor bliver det en integreret del af kommunikationen parterne imellem. Willig fremhæver dog, at det er med store omkostninger for de umyndiggjorte, blandt andet i forhold til deres identitet (Willig 2009:25-28).

Teoretisk afsæt

Følgende afsnit beskriver det teoretiske afsæt for analysen. Her gennemgås hvordan teorien medvirker til at belyse umyndiggørelsesprocessen i de empiriske data og dermed bidrage til forståelse af den pædagogiske profession.

Rasmus Willig fremhæver som nævnt kritikens betydning for professionen. I min forståelse af genstandsfeltet tager jeg afsæt i Willigs kritiske analyse af pædagogernes kultur set i et samfundsperspektiv. Det centrale i Willigs analyse bliver, for denne artikel, definitionen af kritik kontra brok. Kritik bliver i Willigs analyse en måde, hvorved et individ kan være myndig. Hvorimod brok giver udtryk for, at individet forholder sig useriøst. Hvordan disse begreber italesættes giver et billede, af om en kultur er præget af umyndiggørelse, og bliver centrale i analysen af empirien (Willig 2009:27).

For at forklare konteksten i min problemstilling har jeg inddraget materiale lavet for BUPL. Artiklen af Martin Bayer, Ulf Brinkkjær og Jin Hui Li definerer som nævnt pædagogernes faglighed og professionelle identitet og fremhæver, at fagligheden er en central del af pædagogernes professionelle identitet (Bayer 2012:10). Selvom artiklen undersøger sammenhængen mellem alder, anciennitet og professionel identitet, finder jeg den stadig relevant, da der ikke viste sig markant forskelle i pædagogernes værdier og oplevelse af identitet og faglighed, hvorfor artiklen således giver definition af disse begreber. Disse definitioner vil jeg henviser til i analysen af min empiri.

Rapporten ”Enighed, uenighed og udvikling” af Morten Ejrnæs og Merete Monrad, samt artiklen ”Faglig uenighed i relationsarbejde” ligeledes af Merete Monrad, bygger på en undersøgelse af pædagogernes holdninger og deres egne formulering af faglige synspunkter. Det centrale bliver her, at trods pædagogernes høje enighed omkring overordnet værdier, så er der stor uenighed om, hvordan disse fagligt omsættes i praksis. Denne uenighed er et grundvilkår og bliver således interessant at forstå i en kultur, som præges af umyndighed (Ejrnæs 2010:40). Perspektiverne herfra diskuteres i afsnittet udvikling af faglighed.

Analysen tager afsæt i Iben Jensen analyseguide (Jensen 1998:70). Denne teori giver mulighed for at se, hvordan deltagernes interaktion konstruerer identiteten. Jeg vil med begreberne kulturel selvforståelse, erfaringspositioner, kulturel forudforståelse og kulturelle fikseringspunkter beskrive og analysere pædagogernes egen oplevelse af deres professionelle identitet. Begreberne belyser, hvordan pædagogerne gerne vil se sig selv, hvordan de forhandler deres egen kultur frem og giver et billede af kulturen i institutionen, som den ser ud nu (Ibid. 119). De giver desuden mulighed for at beskrive, hvordan pædagogernes professionelle identitet defineres igennem kommunikationen med kommune og forvaltning og hvilken værdi pædagogerne tillægger sig selv gennem denne kommunikation. Dette er nødvendigt for at muliggøre en redegørelse af indflydelsen af denne kommunikation i institutionens eget arbejde med udviklingen af deres professionelle identitet.

Børnehaven som felt

Denne artikel tager udgangspunkt i et feltarbejde, som er foregået over tre dage i en daginstitution med seks fastansatte pædagoger i Aalborg Kommune. Empirien består dels af deltagende observationer, som giver et indblik i den pædagogiske praksis, og hvordan pædagogerne italesætter sig selv. Dels af et semistruktureret kvalitativt interview med en pædagog i huset for herved at belyse pædagogens egen oplevelse af hendes professionelle identitet. Jeg har valgt at interviewe en pædagog, som har 10 års erfaring, og som i den tid har været ansat i den samme institution. Jeg antager, at hendes professionelle identitet vil være præget af kulturen i institutionen og defineret igennem hendes deltagelse i kulturen i daginstitutionen. Pædagogen vil herefter blive omtalt som Frida. Fra observationerne vil jeg omtale to pædagoger som Ida og Mona.

Jeg forholder mig i udgangspunktet fænomenologisk i feltarbejdet, da jeg søger at beskrive en livsverden gennem erfaringerne fra deltagerne (Thisted 2010:53). Ved at inddrage feltarbejde søger jeg at opnå viden om, hvordan der opstår selvfølgeligheder, og særligt interessant for min problemstilling, hvordan de vedligeholdes eller ændres inden for de rammer som udgøres af pædagogernes sociale fællesskab (Brinkman 2010:57). Feltarbejder giver mig mulighed for at undersøge den pædagogiske professionelle identitet, hvor den udspiller sig. Gennem observationerne er jeg kommet tæt på praksis. Min baggrund som pædagog betyder, at jeg kender feltets sprog. Det har således også været lettere for mig at være nærværende i situation (Wadel 1991:29). For at kunne nå frem til de regler og den praksislogik, som er i feltet, da jeg selv er en del af dem og de i en vis udstrækning er usynlige for mig, bliver teorien afsæt for min undren. (Brinkman 2010:69).

I artiklen vil jeg bruge eksempler fra observationerne. Den primære vægt vil være på det kvalitative interview, da dette i langt højere grad gør det muligt at komme tæt på den individuelle oplevelse. Det semistrukturerede interview er valgt, da denne form lader plads til, at jeg kan stille spørgsmål under de temaer, som er opstillet ud fra min valgte teori og stadig være fleksible i forhold til hvad, der rører sig hos den interviewede, som kan belyse min problemstilling (Thisted 2010:184, Brinkman 2010:37).

I min gennemgang af observationer og interview har jeg udvalgt følgende begreber som temaer til at definere, hvor der bliver sagt noget om pædagogernes professionelle identitet og faglighed, som belyser min problemstilling. Temaerne er **faglighed**, **kritik** og **udvikling**. De valgte citater vil jeg analysere med min teoretiske forforståelse og ved brug af Iben Jensens analyseguide.

Analyse

Faglighed som indikator for identitet

Ved at se på hvordan pædagogerne forholder sig til deres faglighed, kan jeg få et indblik i deres professionelle identitet. Fagligheden bliver på denne vis en indikator for den fælles identitet (Bayer 2012:11). For pædagogerne i den besøgte institution er der enighed om, hvad deres primære opgave er, pædagogerne skal være der for at give børnene omsorg, skabe et trygt sted at være. Frida siger ”jeg tror, her i huset er ret mange os enige om, at det vigtigste er det sociale og det der med, at de er trygge her”. Denne beskrivelse passer også med resultatet i ”Pædagoger, generationer og anciennitet”, som fremhæver værdierne engagement, relationer til børnene og pædagogernes indlevelsessevne som de mest betydningsfulde i den pædagogisk praksis. Værdierne er dog et ideal i fællesskabet snare end et udtryk for pædagogernes selv-

forståelse (Ibid. 2012:15-21). Frida fortæller, at hun føler en ro i sig selv i forhold til at løfte denne opgave på baggrund af den faglige viden, som hendes uddannelse har givet hende. Samtidig taler hendes kollega Mona om, at hendes professionelle identitet har bund i mere end faglige værdier ”dels faglig, men også fordi jeg tænker, som jeg gør og har set nogle ting”. Her kommer de personlige erfaringer og værdier til udtryk, og at faglige handling vil variere på baggrund heraf.

Ud fra pædagogernes beskrivelser i den besøgte institutionen, vurderer jeg, at der i modsætning til konklusionen i ”Enighed, uenighed og udvikling” (Ejrnæs 2010:40) er en god overensstemmelse mellem de generelle værdier og pædagogernes selvforståelse, når det handler om handling i praksis. Pædagogerne i institutionen beskriver sig selv i praksissituationer som ’at have øje for barnet’. Frida fortæller at ”(...) så er det lige dem, som jeg ser har det lidt træls, som jeg tager hen og siger skal vi lave noget sammen”. Ida siger i forbindelse med en beskrivelse af, hvordan hun arbejder i institutionens kreative værksted ”jeg kan godt li, at man kan se, det er børnene, som har lavet det”. Heri tillægger jeg, at Ida viser en indlevelsessevne og et engagement i forhold til børnenes udvikling, muligheder og proces.

Defineres fagligheden ud fra pædagogernes udsagn, hænger det i høj grad sammen med at bruge faglige begreber. Frida udtrykker flere gange i interviewet, at hun mangler nogle af de skriftelige ting, og beskriver kommunikationen i børnehaven med ”(...) at man bruger almindelige dagligdagsudtryk i stedet for de fagudtryk, som man egentlig godt kender(...)”. Den kulturelle selvforståelse ses i de forventninger, Frida oplever, der er til dem og deres professionen. Det at være en faglig pædagog kommer således til at hænge sammen med kompetencen til at udtrykke sig i faglige begreber. I interviewet kommer dette frem, da jeg spørger ind til institutionens kommunikation med Familie og beskæftigelsesforvaltningen, da dette er den nærmeste rammegivende samarbejdspartner. Frida fortæller, at hun syntes det ”kan være svært at få alle de ting formuleret ud, som jeg gerne vil ha skriftligt” og forsætter senere i interviewet ”det er nok mest min egen faglighed, men måske også lidt den der med at jeg syntes nogle gange, at det er som om, de der inde søger noget helt specifikt, de gerne vil høre (...) men måske er det også min egen personlige faghaløjsa (...)”. Frida oplever, at der ligger en forventning til, hvordan hun formulerer hendes faglige vurdering, en forventning som jeg tolker, hun syntes er vanskelig at leve op til. Når Frida beskriver sin faglighed som faghaløjsa, er hun med til at tale hendes faglighed ned. Jeg vurderer, at hun ikke vægter den som ”faglig nok”, i forhold til hvad hun oplever som det forventede. Dette er paradoksalt, da hun fortæller, at hun vurderer sig fagligt sikker i forhold til at varetage den opgave, som hun beskriver som den vigtigste: ”Det der med at være sociale sammen med børnene og vide, hvad er deres næste udviklingstrin og sådan noget, det syntes jeg egentlig jeg havde godt styr på og havde ro i mig selv til at begynde på det”.

Den professionelle identitet kan således forstås som værende defineret gennem pædagogernes selvforståelse, i forhold til den praksis, de befinder sig i, hvor det særligt er omsorgen for børnene, som er central. Her foretager pædagogerne handlinger dels på baggrund af deres faglige viden, men også deres erfaringer og person. Denne del af pædagogernes professionelle identitet er præget af en sikkerhed til at handle. Som Frida beskriver deres praksis ”(...) Jeg syntes, vi har gode muligheder for at gøre den trygge basis ting (...)” Hun uddyber, hvordan det kommer til udtryk ”(...) at vi hele tiden benævner overfor børnene, at du kan godt se, at han ser ked ud af det nu, hvordan tror du han har det (...). Så det er nok den der Marte Meo metode der, der sådan lige som er ebbe af vores faglighed (...)”. Frida beskriver også, hvordan pædagogerne sammen forholder sig fagligt til den pædagogiske praksis. ”Vi tager diskussioner op. Vi har på personalemøder sådan nogle pædagogiske emner, hvor vi snakker om for-

skellige ting". Den professionelle identitet pædagogerne identificere sig med og handler i, er således den, som kan skabe tryghed og social udvikling for børnene på baggrund af et fagligt fællesskab og deres personlige værdier. Når pædagogerne italesætter sig selv i forhold til omverden, bliver det med en anden usikkerhed. Her bliver det oplevelsen af de ydre forventninger, som er styrende for den kulturelle selvforståelse. Denne usikkerhed og oplevelse af faglighed vil jeg uddybe i forhold til kritik.

Kritik i forhold til faglighed

Frida giver i interviewet udtryk for, hvordan hun oplever sin egen faglighed, i forhold til de oplevede forventninger, som kommer oppefra samt den kulturelle forudforståelse, hun har om forvaltning og kommunen.

Som redegjort for i afsnittet ovenfor taler Frida sin faglighed ned, når det er i sammenhæng med kommunikationen med forvaltningen. Dette tydeliggøres, da hun beskriver, hvordan reaktionen i personalegruppen er på tiltag, som kommer oppe fra. "(...) hvis nu det er ting, der er kommet oppe fra, som vi så ikke er vanvittigt begejstret for, så tror jeg, vi lige bruger en dag eller to til at brokke os (...)". Den kritik, pædagogerne kommer med, bliver omtalt som brok. Dette fortsætter interviewet igennem, også i eksempler hvor pædagogen selv peger på, at det er en faglig kritik, som ligger til grund for brok. "Det var lidt den der start-brok ting, (Frida griner) at vi nok lidt skulle ud med. Og så brugte vi jo mange af de ting, vi jo i forvejen havde skrevet om". Når Frida her fortæller, at de brugte det, de i forvejen havde skrevet, forstår jeg det som, hun ikke oplevede det som et udviklingstiltag, men som ekstra arbejde da de skulle formulere noget, som allerede var formuleret. Det brok som kommer på denne baggrund, kan defineres som kritik, da tiltaget ikke afspejler, hvad der er nødvendigt for udviklingen af deres praksis. Her bliver brokken et tegn på umyndiggørelse, som fjerner pædagogernes mulighed for at kritisere rammerne. Umyndiggørelsen kommer også tydeligt frem, da Frida beskriver, hvad hun tror, forvaltningen tænker: "Hvis de ikke brokker sig, er det nok ikke så slemt". Jeg tolker dette som et udtryk for, at Frida ikke forventer, at der bliver lyttet til deres kritik. Den bliver betragtet som brok, og Frida oplever, at den bliver vurderet lavere, end hvis kritikken kommer andre steder fra. "(...) så skal forældrene, og så måske noget tredje noget der skal komme ind inden, at det måske er alvorligt nok til, at det bliver taget helt alvorligt". Værdien bliver fjernet fra pædagogernes professionelle identitet, da den mister sin faglige myndighed. Frida beskriver de samarbejdsparter, de har ved kommunen som "de der inde" og ved at "der er mange led op". Der bliver således et os og dem. Frida inkluderer sine nærmeste ledere som medhørende os "Vi har vores leder og dagtilbudsleder" "(...) vi bliver rigtig meget hørt, når vi går til vores leder her i huset (...) den næste leder, som også sagtens kan forstå det, og kæmper alt hvad hun kan for vores (...)". De to ledere Frida nævner, er også dem, hun kan sætte navne og ansigter på, hvor "de der inde" ikke bliver omtalt mere præcist. Men det er tydeligt, at de har myndigheden. Frida fortæller, "Når nu kravet er givet, er der ikke mere, vi kan gøre (...)". Herigennem ses den kulturelle forudforståelse om forvaltningen. De er fraværende fra praksis og utilgængelige for pædagogerne.

Når Frida omtaler kritikken, er det næsten udelukkende som brok mellem kollegaer. Selvom jeg tolker, at Frida ikke oplever, at der bliver lyttet til deres kritik, og oplever årsagen til tiltag som "at de kan spare, så de kan proppe nogle flere børn ind her, som har lidt flere problemer" og de på denne måde går imod hendes faglighed, fremhæver hun, at hun ikke bebrejder "dem" noget: "Så det er ikke fordi jeg tror, de ikke vil hjælpe os, hvis de kan". De rammer som pædagogernes professionelle identitet skal udvikles i, og hvor de udfolder deres faglighed, bliver herved ikke inden for deres indflydelse. Det bliver også tydeligt, at det ikke opleves som en umyndiggørelse, men som selvfølgelighed. Frida beskriver, at de klarer det ved, at de selv får

”gjort noget så tingende er blevet mere tålelige herude hos os” og ”vi får tingene til at hænge sammen lidt alligevel”.

Pædagogen Ida fortæller, at efter hun er vendt hjem fra efteruddannelse, er hun tildelt et nyt ansvarsområde: ”Det var lidt træls, mest at komme tilbage og så bare få af vide at det skulle jeg”. Hun fortæller, at hun ikke er så kreativ som hendes kollegaer, der tidligere har haft rummet, og ikke kan så meget indenfor dette felt. Idas erfaring med hvordan området tidligere er blevet varetaget, bliver en begrænsning for hende. Hun siger: ”Jeg har svært ved at gøre det til mit eget”. De har i institutionen forholdt sig til Idas kritik til et personalemøde, hvor det var emne til kollegial respons. Ida fortæller, at hun blev bekræftet i at bruge rummet, som hun kan, og at hun nu er mere sikker i, at det hun arbejder med, er godt nok. Ud fra Ida fortælling vurderer jeg, at flere dele af umyndiggørelsesprocessen er på spil. Idas kritik er blevet mødt med en respons på, hvordan hun kan arbejde med sig selv for at acceptere det vilkår, hun kritiserer.

Udvikling af faglighed

Frida beskriver som nævnt, at de arbejder med udviklingen af deres faglighed ved at diskutere pædagogiske emner på deres personalemøder. Men for at dette skal blive en del af pædagogernes professionelle identitet, er det centralt, at der er en kultur, som tillader dette. Frida siger om dette forhold: ”Ja, jeg tror i hvert fald, det er lettere at få sin faglighed i spil, og lettere at gøre det stykke pædagogiske arbejde, man gerne vil, når man er i en personalegruppe, der også respekterer hinanden”. Denne respekt bliver et udtryk for, at den enkelte pædagog har myndighed til at handle og ytre sig om vilkårene for praksis. Monrad diskuterer i sin artikel nødvendigheden af uenighed i udviklingen af den pædagogiske faglighed (Monrad 2010:90). Denne uenighed vil altid være til stede, da personlige værdier, som konkluderet, er en del af den pædagogiske professionelle identitet. Dette betyder, at pædagoger vurderer forskellige faglige handlinger i forhold til sammen kontekst, som det også fremgår af ”enighed, uenighed og udvikling”. Kritik af praksis vil ofte komme af faglig uenighed. For at denne uenighed kan udnyttes som ressource og ikke opleves som brok, skal der være bevidsthed om uenigheden og rum for at italesætte kritikken.

Konklusion

Pædagogernes kulturelle selvforståelse i forhold til deres faglighed giver et billede af to perspektiver, der er i spil. Dels vægter de i forhold til deres faglige baggrund og deres arbejde i praksis, sig selv som værende faglige og sikre i deres faglige handlinger. Når de italesætter sig selv, i forhold til de eksterne forventninger, bærer deres udtagelser præg af usikkerhed og faglighed flytter sig fra at handle om relationen til børnene, til at omhandle deres kompetencer i at formulere sig fagligt. Samlet set bliver det at formulere sig fagligt et kulturelt fikseringspunkt mellem værdierne for pædagogernes professionelle identitet og de kulturelle værdier, som opstår mellem pædagogerne og omverden. Pædagogerne er umyndige i deres kommunikation med kommunen og forvaltningen. De er ikke selv bevidste om umyndiggørelsen og derved selv med til at bekræfte den, når de gentager deres kritik som brok, og vurderer at de ikke kan gøre mere. Det bliver pædagogernes eget ansvar at forvalte deres faglighed inden for de faste rammer, hvilket de gentager overfor hinanden i eksemplet med Ida. For at kunne arbejde udviklende med pædagogernes professionelle praksis, skal der en bevidsthed til omkring disse processer. Kulturen i institutionen har grundlaget for at arbejde videre med denne bevidstgørelse, da den allerede arbejder med faglig uenighed, og har skabt et rum til at diskutere denne.

Referencer

- Brinkmann, S., Tanggaard, L. (2010). **Kvalitative metoder – en grundbog** (1. udgave, 1. oplæg). København: Hans Reitzels Forlag.
- Jensen, I. (1998). **Interkulturel kommunikation i komplekse samfund** (). København: Samfundslitteratur, Roskilde universitetsforlag.
- Monrad, M. (2010). **Faglig uenighed i relations arbejde**. Tidsskrift for arbejdsliv, 12 årg. (nr. 3), 2010, 87-101.
- Thisted, J. (2010). **Forskningsmetode i praksis** (1. udgave, 4. oplæg, 2013). København: Munksgaard.
- Wadel, C. (1991). **Feltarbeid i egen kultur** (). Flekkefjord: SEEK A/S.
- Willig, R. (2009). **Umyndiggørelse: et essay om kritikens infrastruktur** (1. udgave, 2. oplæg). København: Hans Reitzels Forlag.
- Aalborg kommune. **Dagtilbud for fremtiden – en overordnet udviklingsplan på 0-5 års området**. Lokaliseret d. 26.02.2015 på World Wide Web: <http://www.aksos.dk/dagtilbud-nibe/Dagtilbud-for-fremtiden.pdf>
- Bayer, M., Brinkkjær, U. og Hui Li, J. (2012) **Pædagoger, generationer og anciennitet**. Lokaliseret d. 07.02.2015 på World Wide Web: [http://www.bupl.dk/iwfile/BALG-8Z4MDE/\\$file/Brinkkj%C3%A6r%20til%20BUPL101012_Final.pdf](http://www.bupl.dk/iwfile/BALG-8Z4MDE/$file/Brinkkj%C3%A6r%20til%20BUPL101012_Final.pdf)
- Ejrnæs, M. og Monrad, M. (2010) **Enighed, uenighed og udvikling**. Lokaliseret d. 21.02.2015 på World Wide Web: [http://www.bupl.dk/iwfile/BALG-89ZB4J/\\$file/Enighed_uenig_udvik_Rapport.pdf](http://www.bupl.dk/iwfile/BALG-89ZB4J/$file/Enighed_uenig_udvik_Rapport.pdf)
- Task force for fremtidens dagtilbud (21.05.2012) **Fremtidens dagtilbud**. Lokaliseret d. 26.02.2015 på World Wide Web: <http://www.uvm.dk/~media/UVM/Filer/Udd/Dagtilbud/PDF%2012/120521%20fremtidens%20dagtilbud%20rapport%20pejlemaerker.pdf>

Denne artikel er publiceret i *Reflexen* (vol. 11, nr. 1, 2016) under temaet *Kulturmødets muligheder og begrænsninger*.